

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 376.1-056.264:373.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-1-2>

Ірина Миколаївна БРУШНЕВСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
E-mail: brush-ira@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3381-6490

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ РОЗВИВАЛЬНИХ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті охарактеризовано особливості використання розвивальних ігрових технологій у корекційно-розвивальному процесі з дітьми старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвої діяльності. Ігрові технології є ефективним засобом накопичення словникового запасу та розвитку мовлення в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Це поняття включає велику групу методів та прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. Ігрові прийоми пробуджують у дітей інтерес до діяльності, збагачують мотиваційну сферу, створюють потрібний емоційний фон навчального процесу, підвищують мовну активність та результативність занять. Розробка розвивальних ігор в логопедичній роботі має враховувати конкретні потреби та індивідуальні можливості кожної дитини. Важливо враховувати вік дитини, її рівень мовленнєвого розвитку та інші фактори, які можуть впливати на процес навчання. Поняття «ігрові педагогічні технології» охоплюють велику кількість методів та прийомів організації педагогічного процесу у формі гри. На відміну від звичайної гри педагогічна гра має істотну ознаку, яка її вирізняє: чітко визначену мету навчання і наявність педагогічного результату.

Формування у дітей граматичної, лексичної та фонетичної сторін мови є одним з найважливіших завдань в загальній системі навчання. Правильне мовлення є показником готовності до навчання в школі, запорукою засвоєння письма та читання. Тому вихованню правильного мовлення в старшому дошкільному віці приділяється особлива увага. Актуальною, педагогічно значущою є проблема активізації мовленнєвого процесу дітей старшого дошкільного віку. При умові зниження пізнавальної діяльності деяких дітей, частим є явище обмеження запасу знань про довколишній світ, несформованість практичних навичок, які відповідають віку. У цієї категорії дітей можна спостерігати порушення звуковимови, бідність і недостатню диференційованість словника, труднощі при засвоєнні логіко-граматичних конструкцій, а також важкі мовні порушення.

Ключові слова: ігрові технології, старший дошкільний вік, порушення мовленнєвої діяльності, логопедична робота.

Iryna Mykolaivna BRUSHNEVSKA,
PhD in Pedagogy,
Associate Professor at the Department of Special and Inclusive education,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
E-mail: brush-ira@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3381-6490

METHODOLOGICAL ASPECTS OF USING DEVELOPMENTAL GAME TECHNOLOGIES IN SPEECH THERAPY WORK WITH OLDER PRESCHOOL CHILDREN

The article characterizes the peculiarities of using developmental game technologies in the correctional and developmental process with senior preschool children with speech disorders. Game technologies are an effective means of accumulating vocabulary and developing speech in the work with senior preschool children. This concept includes a large group of methods and techniques for organizing the pedagogical process in the form of various pedagogical games. Game techniques arouse children's interest in activities, enrich their motivational sphere, create the necessary emotional

background of the educational process, increase speech activity and the effectiveness of classes. The development of educational games in speech therapy work should take into account the specific needs and individual abilities of each child. It is important to take into account the child's age, level of speech development and other factors that may affect the learning process. The term "game-based pedagogical technologies" covers a large number of methods and techniques for organizing the pedagogical process in the form of a game. Unlike an ordinary game, a pedagogical game has an essential feature that distinguishes it: a clearly defined learning goal and the presence of a pedagogical result.

Developing children's grammatical, lexical, and phonetic skills is one of the most important tasks in the overall education system. Correct speech is an indicator of readiness for school, a key to mastering writing and reading. Therefore, special attention is paid to the education of correct speech in the senior preschool age. The problem of activating the speech process of senior preschool children is relevant and pedagogically significant. Given the decline in cognitive activity of some children, it is common to find a limited stock of knowledge about the world around them, and unformed practical skills that are age-appropriate. In this category of children, it is possible to observe a violation of sound pronunciation, poverty and insufficient differentiation of the vocabulary, difficulties in learning logical and grammatical structures, as well as severe speech disorders.

Key words: game technologies, senior preschool age, speech disorders, speech therapy.

Актуальність проблеми. Активний процес реформування освітньої галузі в Україні зумовлює пошук інноваційних форм, методів та способів організації навчально-виховного процесу в рамках Базового компонента дошкільної освіти. Внаслідок змін освітнього середовища значної популярності набувають новітні методики навчання, зокрема ігрові технології.

Проблема розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку завжди актуальна, їй приділяється значна увага. Значення мови та мовлення у становленні особистості настільки суттєве, що питання її формування займає чільне місце у вихованні. Психолого-педагогічні дослідження доводять позитивний вплив ігор на розвиток і навчання дітей. В роботі з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку використання ігрових технологій має корекційний вплив, робить процес навчання більш цікавим, а, отже, ефективнішим для дітей.

Ігрові технології є ефективним засобом накопичення словникового запасу та розвитку мовлення в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Працюючи з дітьми доводиться шукати допоміжні засоби, які полегшують та систематизують процес засвоєння знань дітьми. Поряд із традиційними методами та прийомами використовуються оригінальні, творчі технології. Прикладом таких є ігрові технології. Це поняття включає велику групу методів та прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. Ігрові прийоми пробуджують у дітей інтерес до діяльності, збагачують мотиваційну сферу, створюють потрібний емоційний фон навчального процесу, підвищують мовну активність та результативність занять. Ігрові прийоми повинні відповідати віковим особливостям дітей [4].

При умові використання ігрових технологій у дітей старшого дошкільного віку формується інтерес до навчального процесу, підвищується мотивація, розвивається зв'язне мовлення та словниковий запас. Також у дошкільників підвищується рівень контролю за мовленням, з'являється прагнення поліпшити його. Також ігрові технології здійснюють вплив на розвиток пізнавальних процесів, оскільки володіють розвиваючими характеристиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «технологія» є похідним від грецького слова «*techne*» (майстерність, мистецтво, вміння) та «*logos*» (закон, наука), отже технологія – це наука про майстерність [3, с. 18].

Вперше термін «педагогічні технології» щодо освітнього процесу було використано у 1882 році англійським вченим Дж. Саллі. Однак в процесі історичного розвитку це поняття зазнало багато трансформацій.

Український педагогічний словник поняття «технологія навчання» трактує у якості системного методу створення, застосування та визначення всього навчального процесу, з урахуванням технічного та людського ресурсу та їх взаємодії, спрямований на оптимізацію освіти [7, с. 312]. Технологія навчання комбінує в собі різноманітні методи, прийоми, режими роботи, алгоритми дій, вона тісно пов'язана з ресурсами (обладнання, інструменти, матеріали).

У царині сучасної педагогіки термін «технологія» використовується в значенні «технології навчання, освітнього процесу, виховання» [2, с. 91]. Питання про ігрові технології як складову педагогічних технологій не є новим у педагогічній теорії. Розробкою, з'ясуванням витоків, вивченням методології, значенням для розвитку дітей займалися дослідники: А. Богуш, К. Валуєва, Л. Грецак, І. Зимня, Т. Олійник, Л. Панова, Н. Скляренко, О. Сорочкіна, В. Шахрай, Т. Шкваріна, С. Щербак, П. Щербань, Д. Щербина та інші науковці.

І. Дичківська поняття «ігрові технології» розуміє у якості ігрової форми взаємодії педагога та учнів, яке спрямоване на формування вміння розв'язувати складні завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету [3, с. 59].

На сьогоднішній день виділяють наступні педагогічні технології:

1) за філософською основою: матеріалістичні та ідеалістичні, діалектичні та метафізичні, наукові та релігійні, гуманістичні, прагматичні, екзистенціалістичні;

2) за рівнем використання: загальнопедагогічні, локальні (або модульні), частково методичні (або предметні);

3) за провідним фактором розвитку: біогенні, соціогенні, психогенні та ідеалістичні. Проте не існує монотехнологій, які послуговуються лише одним фактором, методом, принципом. Педагогічна технологія завжди комплексна і акцентуючись на якусь із сторін навчального процесу технологія набуває характерних рис та отримує свою назву;

4) за домінуючим методом: репродуктивні, програмовані, пояснювально-ілюстративні, діалогічні, розвиваючі, ігрові, проблемні, творчі, саморозвиваючі та інформаційні.

Поняття «ігрові педагогічні технології» охоплюють велику кількість методів та прийомів організації педагогічного процесу у формі гри. На відміну від звичайної гри педагогічна гра має істотну ознаку, яка її вирізняє: чітко визначену мету навчання і наявність педагогічного результату.

Мета дослідження – аналіз особливостей використання розвивальних ігрових технологій у логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання інноваційних технологій стає все більш перспективним засобом корекційно-розвиваючої роботи з дітьми старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвої діяльності. Вони допомагають створити психофізіологічний комфорт під час занять, що забезпечує дітям «ситуацію впевненості» і дозволяє організувати заняття в цікавих та різноманітних формах. Ці методи роботи є ефективними засобами корекції, які сприяють досягненню максимальних успіхів у подоланні мовних труднощів і загального оздоровлення старших дошкільників.

Поняття «ігрові технології» охоплює велику групу методів організації навчального процесу за допомогою логопедичних ігор. Використання ігрових прийомів в корекційній роботі є актуальним, оскільки гра є провідною діяльністю дітей, що дозволяє швидше розвивати порушені особистісні якості, мовлення та моторику. Гра спонукає дитину до активності, створює позитивний емоційний фон навчання і підвищує мовну активність та результативність занять. У дошкільному віці засвоєння нових знань через гру відбувається успішно, а комплекси і невпевненість зменшуються.

Актуальною, педагогічно значущою є проблема активізації мовленнєвого процесу дітей старшого дошкільного віку. При умові зниження пізнавальної діяльності деяких дітей, частим є явище обмеження запасу знань про довколишній світ, несформованість практичних навичок, які відповідають віку. У цієї категорії дітей можна спостерігати порушення звуковимови, бідність і недостатню диференційованість словника, труднощі при засвоєнні логіко-граматичних конструкцій, а також важкі мовні порушення.

У іграх з предметами особливе значення мають сюжетно-навчальні та сценічні ігри, де діти виконують різні ролі, наприклад, у ролі продавців та покупців в іграх типу «Крамниця». Ці ігри сприяють розвитку терпіння, вміння сидіти на місці, кмітливості та орієнтації в просторі [6, с. 359-360].

Словесні ігри відрізняються від ігор з предметами тим, що розв'язання навчальних завдань базується на уяві, а не на спостереженнях. Тому словесні ігри в основному призначені для дітей середнього та старшого дошкільного віку. В цих іграх використовуються прислів'я, загадки та таємничі ігри, які стимулюють логічне мислення (наприклад, «Яка це пора року?») або уяви (наприклад, «Що було б, якби?»).

Дидактична гра має свою структуру, яка складається з кількох компонентів. Основним компонентом є дидактичне (навчальне) завдання. Ігрові дії представляють собою способи активного вияву дитини під час гри. Правила гри забезпечують реалізацію ігрового змісту та підпорядковують всіх учасників гри.

Між навчальним завданням, ігровими діями та правилами існує тісний зв'язок. Навчальне завдання визначає ігрові дії, а правила допомагають здійснити ці дії та виконати завдання.

Використання дидактичних ігор на заняттях і в самостійній діяльності дітей є ефективним засобом навчання, що може бути включено в процес заняття. Кожен напрям роботи містить підібрані ігри для вирішення конкретних корекційних завдань. Особлива увага приділяється розділу «Розвиток звуковимови», так як для автоматизації, диференціації звуків та їх введення в мовлення необхідно використовувати різноманітні та цікаві методи. Гра як джерело мотивації спонукає до зацікавленості в досягненні позитивного результату. З іншого боку, природа гри може втрутитись у закріплення досвіду правильної вимови, оскільки занурення в гральну сюжетну лінію може призвести до втрати контролю над вимовою і може призвести до незадовільних результатів. Тому дитині потрібно одночасно фокусуватися на виконанні правил гри та забезпеченні правильної вимови [5, с. 42].

Тому, для впровадження ігрових технологій в корекційно-освітній процес старших груп дошкільного навчального закладу №5 «Пізнайко» м. Луцьк була створена комплексна модель ігрового навчання старших дошкільників, яка включає взаємодію фахівців, вихователів та батьків. Одним з результатів цієї співпраці є створення корекційно-розвиваючого середовища, залучення сім'ї, професійний та творчий розвиток педагогів.

Основні завдання реалізації даної моделі включають:

- розвиток мотивації мовної активності у дітей;
- розширення словникового запасу;
- подолання граматичних помилок;
- формування зв'язних висловлювань;
- розвиток навичок монологічного та діалогічного мовлення;
- виховання соціально-корисних форм поведінки та особистісних якостей, таких як товарищескість, самостійність, доброзичливість і активність.

Для втілення комплексної моделі ігрового навчання було розширено предметно-розвиваюче середовище за допомогою дидактичних ігор та посібників. Гра позитивно впливає на загальний психологічний стан дитини, стимулює її компетентність та розвиває фантазію та уяву. Одночасно, ігрові прийоми допомагають звільнити дітей від монотонної та виснажливої діяльності, натуральної для їх віку, і дозволяють чергувати різні види мовленнєвої діяльності.

Для стимулювання мотивації мовленнєвої діяльності у старших дошкільників використовуються такі прийоми:

- похвала та заохочення;
- бесіди;
- розповіді;
- емоційне та виразне читання художніх творів;
- постановка проблемних ситуацій;
- демонстрація цікавих ілюстрацій та фотографій;
- зустрічі з казковими персонажами;
- використання ляльок, атрибутів та елементів костюмів різних персонажів.

Особливо складним є формування діалогічного спілкування у дітей старшого дошкільного віку, оскільки діалог не тільки виражає мовну комунікацію, але й відображає особистісні взаємини між співрозмовниками. Для досягнення цієї мети в роботі активно використовуються сюжетно-рольові ігри з правилами. Ці ігри найбільш ефективно сприяють розвитку навичок грамотного діалогу. Серед них можна виділити такі ігри, як «Поговоримо, друже», «Давай познайомимся», «Вгадай, хто я», «Як ти жив, поживав?». Також гра «в літераторів» допомагає розвивати творчу розповідь. Наприклад, логопеди дошкільних закладів успішно працюють над формуванням навичок створення казок, загадок, міні-творів у дітей старшого дошкільного віку.

Всі етапи представленої нами корекційно-розвивальної методики з використанням логопедичних вправ, мають тісний взаємозв'язок та об'єднані у безперервний педагогічний процес. Одержані дітьми старшого дошкільного віку знання, вміння та навички в ході даного процесу є цілісною системою.

Основною формою організації процесу формування складових мовленнєвої діяльності у дошкільних навчальних закладах є логопедичні заняття, тому зміст запропонованої нами

корекційно-розвивальної методики виражений у формі інтегрованих логопедичних ігрових занять.

Аналіз результатів застосування розвивальних ігрових технологій у логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку із порушеннями мовлення (рис. 1) дає можливість виявити динаміку рівнів сформованості всіх складових мовленнєвої діяльності та зробити висновок про ефективність запропонованої корекційно-розвивальної методики на основі ігрових технологій, як такої, що може бути доцільною в навчально-виховному процесі у дошкільних навчальних закладах.

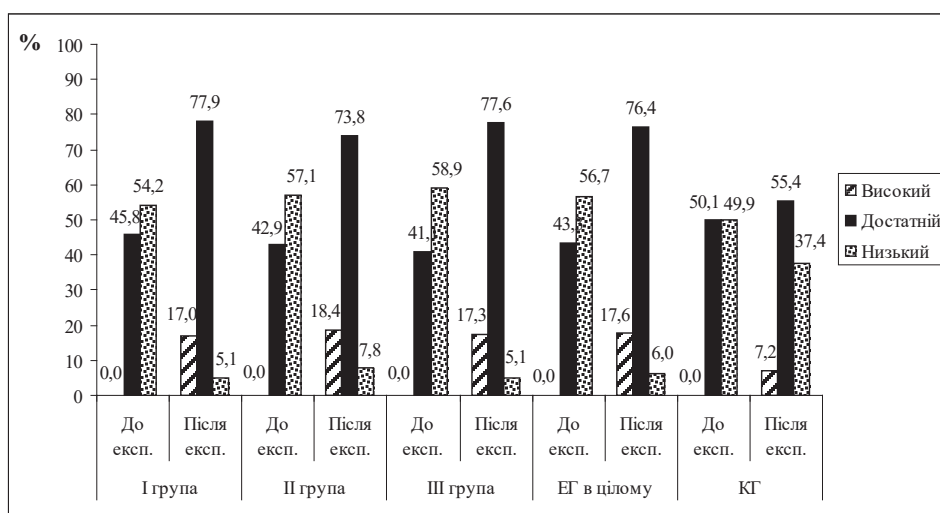

Рис. 1. Показники сформованості складових мовленнєвої діяльності (у %)

Таким чином, використання ігрових технологій сприяє формуванню у дітей старшого дошкільного віку позитивної мовної мотивації, активізації самостійного зв'язного мовлення, розширенню лексичного запасу та вдосконаленню граматичних навичок, а також розвитку комунікативних здібностей. Підтвердженням цього є позитивна динаміка розвитку самостійного зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Ми переконалися у тому, що заняття мають будуватися на основі чітко визначеної теми, мети з конкретним дозуванням лексики, яку діти повинні засвоїти в активному мовленні згідно лексичної теми, відбирається граматичний матеріал з урахуванням етапу корекційного навчання, зростаючої складності, включаються різноманітні ігрові й дидактичні вправи для розвитку розумової діяльності, складних форм сприйняття й уяви. Поповнення, уточнення й активізація словника на заняттях з розвитку мовлення й ознайомлення з навколишнім доцільно здійснювати відповідно до лексичних тем, у рамках яких проводяться різні ігри й вправи з формуванням граматичної сторони мовлення. Це сприяє підвищенню ефективності корекційно-розвивального впливу на дітей. Для дітей із порушеннями мовленнєвої діяльності є важливим не тільки оволодіння мовленнєвими навичками, а й методами і прийомами самостійного використання їх на практиці [1, с. 189].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Теоретико-методологічні засади використання розвивальних ігрових технологій в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку є основою для ефективного реалізації процесу навчання та розвитку мовлення. Однією з основних переваг використання розвивальних ігрових технологій є активна позиція дитини у процесі навчання. Гра дає дітям можливість бути активними учасниками, розвивати креативність, досліджувати та відкривати нові способи спілкування. Використання гри на логопедичних заняттях допомагає дітям активно застосовувати свої знання та вміння, спонукає їх до самостійності у розвитку мовлення. Розвивальні ігрові технології формують інтерес до навчання, підвищують мотивацію, збагачують словниковий запас і розвивають зв'язне мовлення, сприяють поліпшенню самоконтролю

над мовленням, переборюють сором'язливість і боязкість дітей, сприяють розвитку всіх пізнавальних процесів.

Література:

1. Брушневська І.М. Закономірності використання ігрових прийомів у корекційно-розвивальному процесі з дітьми із порушеннями мовленнєвої діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 52. Т. 1. С. 186–192.
2. Волощенко Н.О., Коваль Ю.О. Освітньо-розвивальний потенціал Lego-технологій у розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. *Освітній дискурс: Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Київ : Гілея, 2019. Вип. 11 (3). С. 88–98
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. 3-тє видання, виправлене «Академвидав», 2015. 304 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2014. 112 с.
5. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку. за заг. наук. ред. Т.О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с
6. Сисоєва С.О., Алексюк А.М. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія. Київ : ВІПОЛ, 2012. 502 с.
7. Український педагогічний словник. Семен Гончаренко; [гол. ред. С. Головка]. Київ: Либідь, 1992. 373 с.

References:

1. Brushnevska, I.M. (2022). Zakonomirnosti vykorystannia ihrovykh pryiomiv u korektsiino-rozvyvalnomu protsesi z ditmy iz porushenniamy movlennievoi diialnosti [Patterns of using game techniques in the correctional and developmental process with children with speech disorders]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 52. T. 1. S. 186–192 [in Ukrainian].
2. Voloshchenko, N.O., & Koval, Yu.O. (2019). Osvitno-rozvyvalnyi potentsial Lego-tekhnologii u rozvytku piznavalnoi aktyvnosti ditei starshoho doshkilnoho viku [Educational and developmental potential of Lego-technologies in the development of cognitive activity of children of senior preschool age]. *Osvitnii dyskurs: Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats*. Kyiv : Hileia. Vyp. 11 (3). p. 88–98. [in Ukrainian].
3. Dychkivska, I.M. (2015). Innovatsiini pedahohichni tekhnologii [Innovative pedagogical technologies]. 3-tie vydannia, vypravlene «Akademvydav». 304 s. [in Ukrainian].
4. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvitnoi polityky (2014). [Competency-based approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library on educational policy]. (Ovcharuk, O.V., Eds.). Kyiv: K.I.S. 112 s. [in Ukrainian].
5. Osvitnia prohrama «Vpevnenyi start» dlia ditei starshoho doshkilnoho viku (2017). [Sure Start educational program for children of senior preschool age]. (Pirozhenko, T.O., Eds.). Kyiv : Ukrainska akademiia dytynstva. 80 s. [in Ukrainian].
6. Sysoieva, S.O., & Aleksyuk, A.M. (2012). Pedahohichni tekhnologii u neperervnii profesiinii osviti [Pedagogical Technologies in Continuing Professional Education]: monohrafiia. Kyiv : VIPOL. 502 s. [in Ukrainian].
7. Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk. [Ukrainian Pedagogical Dictionary] (1992) Semen Honcharenko; [hol. red. S. Holovko]. Kyiv: Lybid. 373 s. [in Ukrainian].